

## ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. зазначено, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості, забезпечення високої якості освіти випускникам середньої та вищої школи. Сьогодні в Україні відбувається реформування освіти, робиться спроба реорганізації освітніх моделей. Науковці, педагоги, методисти прагнуть оновлення освіти, наголошуючи на необхідності відмови від знанневої парадигми, оскільки: 1) сама по собі інформація втрачає вагу, якщо не має прикладного характеру, тоді як здобування інформації стало пріоритетним у діяльності людини; 2) відпадає необхідність перевантажувати пам'ять певними знаннями, зростає потреба вміти користуватися ними.

Професійне становлення студента – це накопичення не тільки знань, а й досвіду практичної діяльності, набуття професійної майстерності, формування ставлення до професії [5].

У цьому взаємозв'язку оперативних та особових компонентів провідна роль, поза сумнівом, належить спрямованості свідомості: те, як усвідомлює особа свою спрямованість, своє місце й роль у майбутній діяльності.

Професійна підготовка не орієнтована на якісні показники, нові принципи та технології навчання, спостерігається розрив між загальнокультурним і професійним компонентами в навчанні, що не забезпечує формування професійної культури вчителя, його готовності до педагогічної творчості й співпраці з учнями. Не виявляються та не формуються професійно значущі якості, не долається відчуженість від потреб суспільства [6].

Про наявність проблеми професійної готовності фахівця фізичної культури можна судити за рівнем відповідності результатів професійної діяльності соціальним вимогам. У дослідженнях останніх років, присвячених аналізу педагогічної підготовленості фахівця фізичної культури, констатується явна невідповідність показників, що фіксуються, їх необхідному соціально-нормативному рівню. Навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах України в 2008/09 н. р. здійснювало 28 574 вчителів фізичної культури, з яких 79% мають вищу, 12% – середню спеціальну освіту. Водночас 9% – це вчителі, які не мають освіти з фізичної культури.

Психологічна готовність студентів університету до роботи вчителя формується під впливом цілеспрямованого розвитку професійно значущих якостей особи вчителя, управління формуванням психологічних знань, умінь, навичок, станів [2].

Актуальність проблеми формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності акумулює проблеми психологічної науки, пов'язані з особливостями особистості, рисами її характеру, потенційними можливостями, які зумовлюють успішність професійної підготовки. Психологію формування готовності до професійної діяльності вивчали українські дослідники, серед яких: Г.О. Балл, Г.С. Костюк, Є.О. Мілерян, В.О. Моляко, П.С. Перепелиця, М.Л. Смільсон та ін. Науковці розглядають готовність у безпосередньому зв'язку з формуванням, розвитком і вдосконаленням психічних процесів, станів,

якостей особистості, необхідних для успішної діяльності [2; 4]. Автори досліджень також зазначають, що готовність як передумова будь-якої діяльності є водночас і її результатом [2]. Теоретичні засади вивчення психологічної готовності до професійної діяльності, а також її мотиваційного аспекту розробляли Г. Балл, М. Дяченко, Л. Кандилович, Н. Левітов, В. Моляко, Л. Орбан-Лембрик, І. Пасічник, Н. Побірченко, М. Смульсон та ін. [1; 4].

Актуальність цієї проблеми зумовлена, по-перше, тісним зв'язком між фізичною підготовленістю й загальним станом здоров'я. По-друге, учителі фізичної культури, які працюють з усіма дітьми, мусять системно й послідовно формувати мотивацію щодо здорового способу життя.

Останнім часом опубліковано ряд наукових праць, що висвітлюють проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності в школі (М. Данилко, Н. Мацкевич, О. Петунін та ін.). Досліджуючи проблеми професійної підготовки фахівців з фізичної культури, науковці наголошують на важливості теоретико-методичного й фізичного аспектів (Л. Волков, О. Дубогай, С. Канішевський, Б. Шиян), професійно-педагогічної спрямованості (Е. Вільчковський, Н. Зубанова), психолого-педагогічних основ навчання (Г. Ложкін, О. Федик), розвитку професійно важливих здібностей (Л. Головата, М. Кричфалушій, В. Ялович), використання диференційованого підходу (А. Цьось), активізації самостійної роботи студентів (В. Наумчук, Т. Овчаренко) [1; 2].

**Мета статті** – розкрити особливості, сутність та структуру готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності у сфері фізичного виховання.

Входження освіти України у світовий освітянський простір, підготовка спеціалістів на рівні міжнародних стандартів вимагають суттєвого покращення процесу формування фахівців різних напрямів із вищою освітою. Передусім, це стосується закладів вищої освіти соціально-гуманітарного спрямування, у яких шляхом удосконалення навчально-виховного процесу, різних видів практик студентів можна досягти значно вищого рівня професійної підготовки, а в кінцевому підсумку – закласти необхідний фундамент формування особистості сучасного фахівця [3].

Категорію готовності сьогодні активно досліджують у зв'язку зі співвіднесенням її з процесом формування й становлення майбутніх спеціалістів для різних галузей професійної діяльності. Крім того, готовність як потенційний стан особистості професійно підготовленого спеціаліста розглядається і як теоретична проблема, і як практично орієнтований підхід [1].

Поняття “готовність” є предметом дослідження вітчизняних учених (як психологів, так і педагогів). Семантичний аналіз поняття готовність варто розпочати з визначення В.І. Даля: “готова (про людину) – та, що приготувалася, така, що зібралася зовсім, що пристосувалася до чогось; яка може та бажає виконувати. Готуватися, збиратися, знаряджатися, налаштуватися на щось; ... Готовність – це стан чи властивість готового” [3, с. 200].

У структурі особистості майбутнього педагога важливе місце посідає професійна підготовка студента до роботи в школі. Зокрема, Г. Троцько виділяє такі основні компоненти професійної готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності: мотиваційний (позитивне ставлення до педагогічної професії,

стійкі наміри присвятити себе педагогічній діяльності, інтерес до роботи вчителя), морально-орієнтаційний (моральне обличчя педагога, оволодіння професійно-педагогічними навичками та загальнолюдськими цінностями, етикою, наявність поглядів, переконань, принципів і готовність діяти відповідно до них), змістовно-операційний (професійні знання та вміння, педагогічне мислення, професійна спрямованість уваги, сприймання, уява, педагогічні здібності), емоційно-вольовий (цілеспрямованість, працьовитість, наполегливість, рішучість, самостійність, ініціативність, емоційний стан, товариськість), оцінонний (самооцінка своєї професійної підготовленості відповідно до вирішення професійних завдань), психофізіологічний (здібності, які забезпечують учителеві високу працездатність при виконанні професійних функцій) [3, с. 47].

Дослідник А. Ліненко звертає увагу на такий аспект, як готовність майбутніх учителів до професійної діяльності, оскільки саме в педагогічному вищому навчальному закладі у процесі навчання формуються основи педагогічної майстерності, закладається підґрунтя готовності до майбутньої професійної діяльності вчителя. Формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності – це, перш за все, нагромадження знань, умінь і навичок практичної діяльності. Поняття “готовність до педагогічної діяльності”, на думку автора, включає педагогічну самосвідомість, інтерес до педагогічної діяльності та потребу в ній, мотиви діяльності, педагогічні здібності, теоретичні знання предмета й способів діяльності, навички та вміння, професійно значущі якості майбутнього педагога [6, с. 126].

Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Це – психічний, активно-дієвий стан особистості, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність [1]. В. Моляко стверджує, що готовність – це складне особистісне утворення, багаторівнева та багатопланова система якостей і властивостей особистості, які у своїй сукупності дають змогу певному суб’єкту ефективно виконувати конкретну діяльність [3]. М.Т. Данилко [1] визначив шляхи й педагогічні аспекти формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури з позицій цілісності особистості, з урахуванням специфіки діяльності, мотивації та навчально-виховних процесів.

Досліджуючи проблеми підготовки до професійної діяльності вчителя з фізичної культури, О.В. Петунін [5] розробив структуру готовності до професійної діяльності, що об’єднує такі елементи: мотиваційний, інформаційний (когнітивний), діяльнісний [5, с. 29–30].

Мотиваційну сферу свідомості особи вчителя фізичного виховання становлять інтерес до фізкультури і спорту, схильність до педагогічної праці в цій сфері, прагнення до постійного вдосконалення, любов до дітей, відчуття обов’язку й відповідальності за доручену справу, глибока переконаність у великій суспільній важливості фізичного виховання учнів [5, с. 29–30].

Ставлення до професії починається з мотиву обирання спеціальності та зацікавленості майбутньою професією, що передбачає встановлення позитивних відносин між суб’єктами педагогічного процесу.

Вивчаючи стан готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання до самостійної професійної діяльності, ми використали опитувальники “Мотиви до обрання спеціальності” та перелік компонентів сформованості самостійної тво-

рчої діяльності у сфері фізичного виховання: мотиваційний, інформаційний (когнітивний), діяльнісний (специфічний для фізичного виховання). Опитано 98 студентів Класичного приватного університету напряму “Фізичне виховання” четвертого (денної форми навчання) та п’ятого (заочної) курсів.

У ході анкетування отримано такі результати (див. рис.).

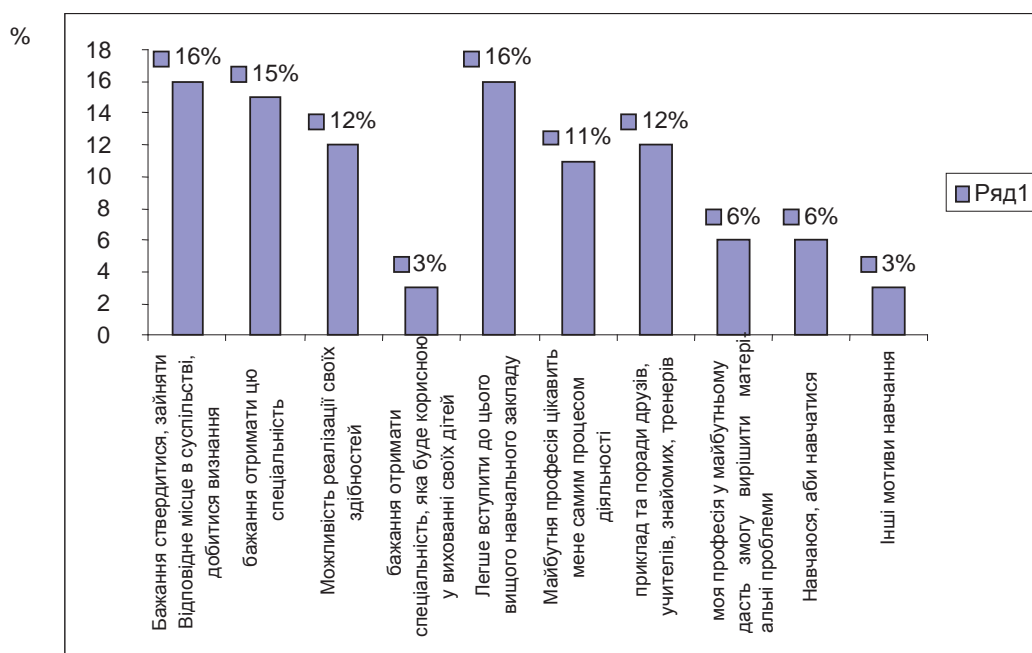


Рис. Мотиви вибору спеціальності

В опитувальнику було наведено мотиви до вибору професії. За результатами анкетування отримано такі показники: 46% зацікавлені майбутньою професією, 39% не можуть відповісти, а 15% не зацікавлені.

Таким чином, одним із пріоритетних напрямів у професійній педагогічній підготовці майбутніх учителів є вдосконалення їх готовності як до професійної діяльності в цілому, так і до самостійної творчої діяльності у сфері фізичного виховання зокрема.

Когнітивний компонент виконує функцію набуття системи знань, розвитку пізнавальних інтересів, пізнавальних здібностей, пізнавальної активності, розумової діяльності в студентській молоді. Мета когнітивного етапу – оволодіння теоретичними знаннями, формування нових понять і способів дій. Для цього етапу характерним є визначення мотивів, що спонукають до застосування інформаційних технологій у навчанні за умов поетапності, структурної чіткості процесу навчання. Теоретичну базу становить когнітивний компонент професійної готовності. Він складається з теоретичних знань, які є основою для практичних дій. Систему знань можна подати таким чином: знання з психології, педагогіки, конкретної методики з фізичного виховання.

Когнітивний компонент професійної готовності до педагогічної діяльності є результатом пізнавальної діяльності. Його характеризують обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога. До змісту когнітивного компонента входить упорядкована система теоретико-методологічних, науково-практичних і спеціальних знань, необхідних для

розуміння природних і соціальних процесів пов'язаного функціонування фізичної культури суспільства й особи, уміння їх адаптивного, творчого використання для особового та професійного самовдосконалення при виконанні навчальної й професійної діяльності. Операційно-поведінковий компонент включає практичне використання адекватних засобів, форм, методів, прийомів діяльності у фізичному вихованні для досягнення необхідних результатів у подальшій професійній діяльності.

Діяльнісний компонент має на меті застосування знань та формування умінь з фізичного виховання, використання здобутих знань на практиці; залучення кожного студента до активного пізнавального процесу в різних видах діяльності, які пов'язані зі здоровим способом життя; причому процес не пасивного оволодіння знаннями, а активної пізнавальної самостійної діяльності кожного студента; застосування ними на практиці цих знань і чіткого усвідомлення позитивного ставлення до занять фізичною культурою, спортом, а також негативно-го ставлення до шкідливих звичок (див. табл.).

Таблиця

**Показники рівня готовності фахівця з фізичного виховання до самостійної професійної діяльності, %**

Компоненти	Рівень готовності		
	високий	середній	низкий
Мотиваційний	2,49	27,30	70,21
Когнітивний	3,81	32,03	64,16
Діяльнісний	4,12	36,68	59,20

Високий рівень передбачає, що студент володіє необхідним обсягом професійних знань із фізичного виховання; вміє визначати мету, завдання та структуру різних форм роботи з фізичного виховання; знає нормативні документи в галузі фізичної культури; володіє методами та способами навчання; вміє аргументовано обґрунтувати власну думку; володіє самоаналізом професійної діяльності та раціональними способами діяльності з навчальною інформацією; усвідомлює позитивне ставлення до педагогічної діяльності.

Середній рівень передбачає, що компоненти професійної діяльності сформовані недостатньо; студент володіє частиною необхідних професійних знань із фізичного виховання; середньо володіє базовими знаннями, уміннями та навичками з фізичного виховання; недостатньо ознайомлений з нормативними документами в галузі фізичної культури; володіє окремими методами та способами навчання; середньо володіє самоаналізом професійної діяльності та раціональними способами діяльності з навчальною інформацією. Нестабільним є процес ставлення до педагогічної діяльності.

Низький рівень передбачає, що компоненти професійної діяльності в студента сформовані погано; він має низький рівень володіння базовими знаннями, уміннями та навичками в галузі з фізичного виховання; недостатньо ознайомлений з нормативними документами в галузі фізичної культури; не чітко уявляє мету, завдання і структуру різних форм роботи з фізичного виховання; володіє окремими методами та способами навчання; середньо володіє самоаналізом професійної роботи та раціональними способами діяльності з навчальною інформацією; байдужий до педагогічної діяльності.

**Висновки.** Аналіз педагогічної літератури, вивчення передового педагогічного досвіду, результати спостережень і співпраці зі студентами дають змогу стверджувати, що готовність майбутнього фахівця з фізичного виховання до самостійної професійної діяльності забезпечують такі умови: орієнтація процесу навчання студентів у вищому навчальному закладі на об'єкт майбутньої професійної діяльності – цілісний педагогічний процес у сфері фізичного виховання; посилення практичної підготовки студентів шляхом залучення їх до різних видів професійної діяльності (до вивчення, пропаганди та поширення передового педагогічного досвіду); становлення та розвиток майбутнього фахівця як особистості та професіонала у сфері фізичного виховання.

Триєдина мета професійної освіти, що полягає в спрямованості на якісне засвоєння студентами необхідного змісту підготовки фахівця, з одного боку, і на розвиток особових якостей студентів – з іншого, зумовлена потребою суспільства у викладачі, здатному мобільно перетворювати педагогічну дійсність і самого себе відповідно до вимог соціуму, що розвивається. Саме цей орієнтир покладений сьогодні в основу визначення й формування пакета стратегічних векторів професійної освіти.

Сформована готовність передбачає, що у фахівця формується впевнена поведінка, що дає можливість у разі потреби змінювати її залежно від ситуації. Цілеспрямоване формування готовності створює умови для розвитку в людини позитивної ціннісно-сислової основи здійснення професійної діяльності.

До перспективних напрямів подальших наукових пошуків належить розробка методичних основ формування й розвитку професійно-педагогічної готовності фахівця в умовах сучасної системи освіти, післядипломної педагогічної освіти, самоосвіти тощо.

### **Література**

1. Антоненко О.В. формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до роботи сучасній загальноосвітній школі / О.В. Антоненко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 10. – С. 79–81.
2. Божович Л.И. Проблемы формирования личности / [Л.И. Божович ; под ред. Д.И. Фельдштейна ; вступ. статья Д.И. Фельдштейна]. – 2-е изд. – М. : Институт практической психологии ; Воронеж : НПО “МОДЭК”, 1997. – 352 с.
3. Брикіна О.М. Гносеологічний аналіз поняття готовності особистості до безперервної освіти / О.М. Брикіна // Педагогічні науки : збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – Бердянськ : БДПУ, 2004. – № 4. – 202 с.
4. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, С.Л. Кандыбович. – М. : Харвест, 2006. – 416 с.
5. Петунии О.В. Формирование профессионального мастерства учителя физкультуры : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2114 “Физ. воспитание” / О.В. Петунии. – М. : Просвещение, 1980. – 112 с.
6. Сергійчук О.М. Професійна педагогічна готовність учителя історії в умовах модернізації вищої освіти / О.М. Сергійчук, І.О. Демуз // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2010. – № 50. – С. 125–129.
7. Аналіз стану фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах : виступ Міністра освіти і науки України Івана Вакарчука на спільній із Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту колегії з питань реформування фізичної культури, збереження здоров'я учнівської та студентської молоді у навчальних закладах України від 11.11.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.mon.gov.ua/ministry/head/vakarchuk/speeches/11\\_11\\_2008\\_reformuvannya\\_fiz\\_kultury.doc](http://www.mon.gov.ua/ministry/head/vakarchuk/speeches/11_11_2008_reformuvannya_fiz_kultury.doc).